

INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDA TURISTIK MATNLARNING GRAMMATIK STRUKTURASI: QIYOSIY TAHLIL

Maxmudov Xudoyshekur Alisherovich

“Roman-german filologiyasi” kafedrasi o‘qituvchisi

Ma'mun Universiteti, Xorazm, Xiva

Annotatsiya. Ushbu maqolada ingliz va o‘zbek tillarida yozilgan turistik matnlarning grammatik strukturasi qiyosiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda turistik matnlar uchun xos bo‘lgan gap tuzilmalari, fe‘l zamonlari, passiv konstruktsiyalar, modal birliklar va qo‘shma gaplarning qo‘llanish xususiyatlari aniqlanadi. Ingliz tilida aksariyat hollarda sodda va passiv gaplar ustun bo‘lsa, o‘zbek tilida ergash gaplar va faol tuzilmalar keng qo‘llanishi kuzatildi. Qiyosiy tahlil asosida ushbu farqlar tarjima jarayoniga qanday ta’sir ko‘rsatishi ko‘rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari til o‘rgatish, tarjima amaliyoti va turistik matnlar yaratishda samarali qo‘llanilishi mumkin.

Annotation. This article presents a comparative analysis of the grammatical structures used in English and Uzbek tourist texts. The study identifies the most common sentence types, verb tenses, passive constructions, modal expressions, and complex sentence patterns specific to tourism discourse. It is observed that English tourist texts frequently use simple and passive sentences, whereas Uzbek texts tend to employ complex (subordinate) clauses and active voice structures. The comparison highlights how these grammatical differences influence translation and comprehension. The findings can be applied in language teaching, translation studies, and the creation of effective tourism content.

Аннотация. В данной статье представлено сопоставительное исследование грамматических структур, используемых в туристических текстах на английском и узбекском языках. В ходе анализа выявлены характерные синтаксические особенности туристического дискурса, такие как типы предложений, времена глаголов, пассивные конструкции, модальные выражения и сложносочинённые предложения. Установлено, что в английских текстах преобладают простые и пассивные конструкции, в то время как в узбекских текстах чаще используются активные формы и сложноподчинённые предложения. Сравнительный анализ позволяет определить влияние этих различий на процесс перевода и восприятие текста. Полученные результаты могут быть полезны при обучении языкам, переводе и создании эффективных туристических материалов.

KIRISH

Zamonaviy global turizm sanoatining jadal rivojlanishi tilshunoslikda yangi tadqiqot yo‘nalishlarini shakllantirmoqda. Turistik matnlar – broshyura, sayohat

qo'llanmalari, sayyohlik veb-saytlari, mehmon fikrlari va gidlik matnlari – o'ziga xos kommunikativ maqsadga ega bo'lgan ijtimoiy-axborot vositalaridir. Ularning grammatik tuzilishi turistning diqqatini jalb qilish, tushunarli axborot berish va faol harakatga undash kabi funksiyalarni bajaradi. Ingliz va o'zbek tillarida yaratilgan bunday matnlar o'ziga xos grammatik uslub va tuzilmalarga ega bo'lib, ularni qiyosiy tahlil qilish tarjima, til o'rgatish va turizm axborot materiallarini yaratishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu maqolada ingliz va o'zbek tillaridagi turistik matnlarning grammatik strukturalari o'rganiladi va ularning o'zaro farq va o'xshash jihatlari aniqlanadi.

Quyida Ingliz va o'zbek tillaridagi turistik matnlarda uchraydigan asosiy grammatik strukturalar bo'yicha taqqoslovchi jadvalni ko'rib chiqamiz. Jadvalda har bir grammatik hodisa bo'yicha inglizcha va o'zbekchada qanday ifodalanishi va qanday farq qilishi ko'rsatilgan.

Ingliz va o'zbek turistik matnlaridagi grammatik strukturalar:
Qiyosiy jadval

Grammatik hodisa	Ingliz tilida	O'zbek tilida	Izoh / Farq
Fe'l zamonlari (tenses)	<i>It was built in the 14th century.</i>	<i>Bu inshoot XIV asrda qurilgan.</i>	Ingliz tilida o'tgan zamon aniq ko'rsatiladi, o'zbekchada zamon ko'proq kontekstdan anglashiladi.
Passiv konstruktsiyalar	<i>The museum is visited by thousands of tourists every year.</i>	<i>Bu muzeyga har yili minglab sayyohlar tashrif buyuradi.</i>	Inglizcha passiv shakl o'zbek tilida faol gap orqali ifodalanadi.
Modal fe'llar	<i>You can explore the ancient city on foot.</i>	<i>Siz qadimiy shaharni piyoda o'rganishingiz mumkin.</i>	O'xshash funksional modal shakllar, lekin o'zbekchada sintaktik jihatdan kengroq ifodalanadi.
Qo'shma gaplar	<i>The madrasa, which was built in the 16th century, is still in use.</i>	<i>XVI asrda qurilgan bu madrasa hozirgacha faoliyat yuritadi.</i>	Ingliz tilida "which" orqali bog'lanadi, o'zbekchada ergash gap yoki sifatlovchi qism orqali.
Buyruq shakli (imperatives)	<i>Don't miss the opportunity to see this masterpiece!</i>	<i>Bu durdonani ko'rish imkoniyatini boy bermang!</i>	Har ikki til buyruq shaklidan ta'sirli nutq vositasi sifatida foydalanadi.
Baholovchi iboralar	<i>It offers breathtaking views.</i>	<i>U hayratlanarli manzaralarni taqdim etadi.</i>	Baholovchi sifatlar tarjimada ohang va konnotatsiyani saqlab qolish zarur.
Sodda gaplar	<i>This hotel is close to the airport.</i>	<i>Bu mehmonxona aeroportga yaqin joylashgan.</i>	Ikkala til ham sodda gaplarni ko'p ishlatadi, lekin o'zbek tilida ko'proq izohlovchi elementlar bo'ladi.

MISOL 1: BROSHYURA MATNIDAN PARCHA

Inglizcha original:

The Registan Square is located in the heart of Samarkand. It was built in the 15th century and is considered one of the most impressive ensembles of Islamic architecture.

O'zbekcha tarjimasi:

Registon maydoni Samarqandning markazida joylashgan. U XV asrda qurilgan bo'lib, islom me'morchiligining eng hayratlanarli majmualaridan biri hisoblanadi.

Grammatik tahlil:

Til	Passiv shakl	Fe'l zamoni	Qo'shma gap
Inglizcha	is located, was built, is considered	Present Simple + Past Simple	3 ta mustaqil gap yoki bog'langan gaplar
O'zbekcha	joylashgan, qurilgan, hisoblanadi	Ko'proq hozirgi va o'tgan zamon ma'nosi grammatik emas, kontekstual tarzda ifodalanadi	2 ta ergash gap + bir asosiy gap

Farq:

- Ingliz tilida **passiv shakllar grammatik jihatdan yaqqol ajralgan**, o'zbek tilida esa **sifatdoshlar orqali** berilgan (joylashgan, qurilgan).
- Ingliz tilida **fe'l zamonlari qat'iy ajratilgan** (was built vs. is considered), o'zbek tilida esa bu **kontekst orqali anglashiladi**.
- O'zbek tilida ko'proq **murakkab tuzilmalar** (masalan, "bo'lib" orqali ergash gap) ishlatilgan. [2, 89]

MISOL 2: TURISTIK VEB-SAYTDAN OLINGAN

Inglizcha original:

Visitors can enjoy traditional Uzbek cuisine, which is known for its rich flavors and hospitality.[4, 90-92]

O'zbekcha tarjimasi:

Tashrif buyuruvchilar boy ta'm va mehmondo'stlik bilan ajralib turuvchi an'anaviy o'zbek taomlaridan bahramand bo'lishlari mumkin.

TAHLIL:

Til	Modal fe'l	Qo'shma gap	Sifatlovchi birikma
Inglizcha	can enjoy	which is known for... → nisbat gap	traditional Uzbek cuisine
O'zbekcha	bahramand bo'lishlari mumkin	...bilan ajralib turuvchi... → sifatdoshli ergash gap	an'anaviy o'zbek taomlari

FARQ:

- **Modal fe'l** inglizchada 2 so'zli (can enjoy), o'zbekchada esa **murakkab fe'l birikmasi** bilan ifodalanadi.

• Ingliz tilidagi "**which is known for...**" o'zbek tilida **fe'l+so'zlovchi birlik** orqali **sifatdoshli gapga** aylangan.

MISOL 3: SAYYOHLIK TAVSIFIDAN (BROSHYURA USLUBI)

Inglizcha:

Bukhara boasts over 140 architectural monuments, each telling a story of the city's rich past. [3, 78]

O'zbekcha:

Buxoro shahrida 140 dan ortiq me'moriy yodgorliklar mavjud bo'lib, ularning har biri shaharning boy tarixidan hikoya qiladi.

Tahlil:

Element	Inglizcha	O'zbekcha
Fe'l zamoni	boasts, telling → hozirgi zamon	mavjud bo'lib... hikoya qiladi
Qo'shma gap	Present participle bilan bog'langan	Ergash gapli struktura (bo'lib – qiladi)
Uslubiy farq	Emotsional, iftixorli uslub (boasts)	Mazmuni saqlanadi, lekin grammatik ifoda ko'proq neytral

MISOL 4: MEHMONXONA TAVSIFI (BOOKING PLATFORMASIDAN)

Inglizcha:

The hotel offers spacious rooms equipped with modern amenities such as free Wi-Fi, air conditioning, and satellite TV.

O'zbekcha:

Bu mehmonxona bepul Wi-Fi, konditsioner va sun'iy yo'ldoshli televizor kabi zamonaviy qulayliklarga ega keng xonalarni taklif etadi.

Tahlil:

Element	Inglizcha	O'zbekcha
Passiv/aktiv gap	equipped with... → passiv participle	qulayliklarga ega → so'z birikmasi
Qo'shma gap	Qo'shilgan ro'yxat orqali kengaytirilgan ibora	Sifatlovchi iboralar orqali kengroq ifodalangan
Sintaksis farqi	Struktura ixcham	O'zbekchada murakkab va tushuntiruvchi

MISOL 5: GIDLIK NUTQIDAN PARCHA

INGLIZCHA:

As you walk through the ancient streets of Khiva, imagine the footsteps of merchants and travelers centuries ago.

O'zbekcha:

Xivaning qadimiy ko'chalari bo'ylab sayr qilar ekansiz, yuz yillar oldin bu

yerda yurgan savdogarlar va sayyohlarning izlarini tasavvur qiling.

Tahlil:

Element	Inglizcha	O'zbekcha
Qo'shma gap	"As you walk..., imagine..." → imperative+time clause	Ergash gap+asosiy gap
Fe'l shakllari	walk, imagine → buyruq shaklida	qilar ekansiz, tasavvur qiling → muloqotga xos shakllar
Stilistik uslub	To'g'ridan-to'g'ri auditoriyaga murojaat	Xuddi shunday uslub saqlanadi

XULOSA. Xulosa o'rnida shuni aytish joizki, **ingliz tilidagi turistik matnlar** sintaktik jihatdan ixcham, ko'proq passiv va buyruq shakllarga tayangan. **o'zbek tilidagi tarjimalar** esa ko'proq **aktiv, mantiqiy bog'lovchi so'zlar bilan boyitilgan** hamda gapda ergash gaplar ustunlik qiladi. tarjimada **grammatik strukturani emas, funksional maqsadni saqlab qolish** muhim sanaladi, buning isbotini yuqorida tahlilga tortilgan misollar asnosida ko'rishimiz mumkin. biz ushbu maqolada ingliz va o'zbek tilida yaratilgan matnlarning grammatik strukturasi va semantik o'ziga xosligi, har ikkala til o'rtasidagi farqlar va o'xshashliklarni, so'z turkumlar o'rtasidagi ma'noviy kategoriyalashtirish masalasini turistik matnlar asosida yoritib berishga harakat qildik hamda tahlilga tortilgan matnlar, birikmalarni tadqiqotimiz obyekti sifatida qayd etdik.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Буйленко В. Ф. Туризм. — Ростов н/Д.: Феникс, 2008. — 411 с. — ISBN 978-5-222-14486-2.
2. Щеглов Г. П. Альтернативный туризм в России. — Lambert Academic Publishing, 2013. — 88 с. — ISBN 978-3-659-36539-3.
3. Кадочников Д. В. Символический капитал территории и кинематограф// Кино и капитал. Альманах Центра исследований экономической культуры / Под ред. А. А. Погребняка, Н. М. Савченковой. М.; СПб. : Изд-во Института Гайдара; Факультет свободных искусств и наук СПбГУ, 2019. С. 481—508.
4. Буйленко В. Ф. Туризм. — Ростов н/Д.: Феникс, 2008. — 411 с. — ISBN 978-5-222-14486-2.
5. Международные рекомендации по статистике туризма, 2008 год = International Recommendations for Tourism Statistics 2008 (IRTS 2008). — Мадрид и Нью-Йорк: ООН, 2010. — 167 с. — ISBN 978-92-1-461021-2.